

LAPAN RUNAKUNA IMANAWPA RISPITASH KAYÄNANPAQ KASHQANKUNA KAYNAW NIRMI QALAYKUN

[Preamble]

Lapan runakunapis libri kananpaq, jusayuqkunata kastigakänanpaq y iusaynaqkunata mana kastigaypa y piwanpis mana pelyaypa kushish kay pasachaw kawayqa kanqa ali; runakuna imanawpis kashqanta mana qechuymi y lapan runakuna yarpashqankunatapis mana michashqa kananpaq;

Runakuna rispishash kayänanpaq kashqanta mana reqiypami y reqiykarpis iarukuyashqanta kanan yarparkushqaqa seqaypa ajanaypaq kaptinmi kanan lapan runakunapis alichaw kananta munayashpämi kaykunata wilakuyä. Lapan runakunapis ali kawakuymän chaykur; mansakuypita y pishëpakuypita librash karqa, munashqannawmj lapantapis parlakuyanqa y munashqanmanmj krigikuyanqa;

Lapan kaykunatamj rurakänan, runakuna shumaq rispishash kayänanpaq.

Saynawpaqa runakuna manami yarpäyanqasu imaykanawpapis awturdäkunapa kontran sharkuyta y tukuynawpa nakasikuqkunata elaqäsiyta;

Saynawmi ali kanman lapan nasyunkuna shumaq wilanakur tukuynawpa jukninwan jukninwan yanapänakur aruyaptin; Askaq nasyunkunapita runakuna shuntakaykärir, rasunpaypa alimi niyashpan yäarakuyan, runakuna rispishash kayänanpaq niyashqan qelqaraykaqman. Kay qelqaraykaqchawqa kaykan runakuna rasunpa rispishash kananpaq, lapan runakunapis mana jarukushqa kayänanpaq, warmipis olqupis rispishash kayänanpaq. Saynawpami rasunpa kaykuna rurakänanpaq wilanakuyashkä lapan markakuna y nasyunkuna ali kayman chäyänanpaq, lapan runakunapis ali kawayänanpaq, saynaw kashqanta musyar runakuna librina kar shumaqna kawakuyanqa;

Kaychaq lapan runa qotukaqkuna awniyashqa lapan kaykunata rurananpaq, askaq nasyunkunawan wilanakur yanapänakuypa lapan runakuna rispishashqa kayananpaq. Runakuna lapan rispishash karqa rasunpaypami y librimi kakuyanqa ali kaqkunataqa rurayanqa munayashqannaw, y;

Lapansikunapis juk yarpayla, kay runakuna rispish kayänanpaq, pipis mana jarukushqa y libri kakuyänanpaq yarpashqaqa seqay alimi kanqa; saynaw rurashun nishqansikuna lapan rurakänanpaq.

ALI YARPAY KAPTIN KAYKUNATAMI WILAKUYAN KAY PASACHAW LAPAN RUNAKUNA RISPITASH KAYÄNANPAQ NIYASHQAN

Lapan markakunapis, nasyunkunapis juk yarpayla yawayänanpaqmi lakipakuyänan imaykanawpapis. Saynawpaqa lapan runakunapis y mandaq awturdäkunapis, kay wilakuyashqäman yarpakushla kayashpanqa, shumaq juknaw alitana rurayanman yachasiyashpan y yachakuyashpan. Saynawpami mansapakuypa rurayänan, runakunata mana jarukuypa rispish kashqanta y libri kashqankunata, Saynawpaqa yarpänansj lapan nasyunninsik y juklä nasyunkuna ali kawayman chananpaqmi. Kaykunataqa musyayänan y lapan runapis nishqannaw rasunpaypa rurayänan, lapan qotukaq runakunapa markakuna, nasyunninkun y wakinkaq kay nasyunpa ruñkunachaw kaykaq markakunapis.

NISFIQAN JUK (1)

Lapan runakunapis yurikuyan librimi y wakinkaqkunawanaw rispishqa, mana jarukushqa kayänanpaq. Saynawmi runakunaqa yuriyan shumaq yarpayyuq, alitapis mana alitapis reqiykar y seqay kuyapäkuyyuq. Saymi runakuna ali kawakuyänan jukninwan jukninwanpis.

NISHQAN ISHKAY (2)

Lapan runakuna rispishqa y mana jarukushqami kayänan y ali kananpaq wilakuyashqächaw nishqannaw librimi kayänanpis. Manami chikish kanansu juk kasta kashqanpita yana o yuraq kashqanpita, warmi ni olqu kashqanpita, imanawkaq parlayta parlaq kashqanpita, imamanpis krigishqanpita, Saypis manami bäjuman churashqa kanqasu mayqan alikaq o mana alikaq niyänansu, runakuna markakunata mandananpaq askaq shuntakaykuptin, runakuna mana jarukush kananpaq alita ruraqkunata o lapan nasyun

runakunapaq o mayninpapis markankunapa siñalninkuna rurinchaw juk runa mandaq kaptin. Saynaw kanman juk nasyun marka, pipis mana mandash kaptin y markakunapa siñalninkuna surinchaw shumaq imanawpapis rurayta mana kamäpakuq kayaptin o kikinkuna mana mandar juk mandash karpis o juk marka seqaypa mandar imaykapitapis michashqa imanawpis nishqanchaw kanansu manami.

NISHQAN KIMSA (3)

Lapan runakunapis shumaq rispishqami kawakuyänan, librimi imaykapitapis kakuyänan y imapis päsananta awturdäkuna rispishinan ali kakuyänanpaq.

NISHQAN CHUSKU (4)

Manami pipis ashmayman churashqa kanansu ni pipa tukuy rurayninkunapaq kanmansu. Ashmaykaq y ashmayta saray; runakuna imanaw rurananpaq kaqkunachawqa pasaypami michar kundinan lapankunatapis y tukuynawpa ashmay saraqkunatapis.

NISHQAN PISQA (5)

Manami pipis fiyupa nakasishqa ni lakipaypaq o munashqannaw nakasishqa, runa kashqankunata mana kuyapaypa tukuyta nishqa kanansu.

NISHQAN SOQTA (6)

Lapan runakunami maysaychawpis seqaypa rispishqa kanan y runa kaynintapis saynaw rispishikunan, pipis mana jarukunanpaq.

NISHQAN QANCHIS (7)

Runakuna imatapis rurananpaq kashqankunachawqa lapansipis iwalmi kansi. Saynawmi pitapis ali kashqanta ni mana ali kashqanta mana akraypa, runakuna rurananpaq kashqanwan sapakuyänan tukuypita. Lapan runakunami iwal

rispitasikuyänan, wakin runakuna jamurpar jarukur ushayänapita y manakaqkunata parlarkur, kay runa rispitasash kananpaq wilakuyashqäkunapita kontran parlar puriqkunapita y luta jarukur ushash kananpita.

NISHQAN PUWAQ (8)

Lapan runakunapis kejakuyänanmj, jatusaq kay nasyunchaw kaq awturdäkunaman, runa rispitasash kananpaq kashqankunata pipis jarukur ushaptin, awturdäkunapis sapänanmi, imanaw runakuna rurananpaq kashqanchaw parlashqannaw saypaqmi qelqaraykan, saywan pipis sapakuyänapaq.

NISHQAN ESQUN (9)

Manami mayqan runatapis luta la sarir kalapósuman apar wechqaräsinsu, ni markanpita jukläman jitar ushashqaqa kanansu.

NISHQAN CHUNKA (10)

Lapan runakunami rasunpaypa lapanpis iwal kayayninpa, aska runakunapa puntanchaw wiyashqa kanan jusan o mana jusan kaptinpis y juk awturdäta wilapänan. Kay awturdäqa manami mayqanpaqpis faburnin sharkunansu lutalaqa, jukninpaq jukninpaqpis. Saynawpami musyanqa mayqankaq ali rispitasash kananpaqpis y imanaw rurananpaqpis. Saynawpami musyanqa mayqan jusayuq kashqanta y mayqan jusaynaq kashqantapis. Niykurnami isanqa imanawpis ruranqa wechqananpaq o mana wechqananpaqpis.

NISHQAN CHUNKA JUK (11)

1. Ima jusanpitapis mayqan runa kejasashqa karpis, manaraq rasunpaypa jusan kashqanta musyakashqanyaqqa imaykanawpapis rispitasikunanmi jusaynaqlaraq kashqanta. Saynaw rispitasikunan lapan runapa nawpanchaw rasunpa mana jusan kashqanta y runa kashqanta mana jarukuyänapaq.

2. Manami pipis kondinashqa kanansu imatapis mana rurash kaykaptinqa o imatapis ruraykashqanta jinan öra mana taripash kaptinqa; imanawmi nin runakuna rispish kananpaq wilakuyashqankuna, kay nasyunpaq y juklä nasyunkunapaq saychaw nishqannaw. Jusankunapita kastigashqa kananpaq kaqkunapita mastaqqa manami nakasir kastigakänansu jusan kaptinpis.

NISHQAN CHUNKA ISHKAY (12)

Manami mayqan runatapis pipis lutaqa imatapis rimapänansu shuyni kawakuqtaqa, kastankunatapis, wayinkunata o paypa kaqtaqa imantapis; imanaw ali o mana ali kakuptinpis, runa kayninta chikipänansu. Lapan runakunami sapakunan, runakuna imanawpis rurananpaq kaykashqanchaw qelqaraykaqwan, tukuynawpa imaykatapis manakaqpita rimapänanpita.

NISHQAN CHUNKA KIMSA (13)

1. Lapan runakunapis librimi purikuyänan maysaypapis. Saynawmi may nasyunchawpis rurakunan wayinkunata saychaw täkunanpaq.
2. Lapan runakunapis yarquyänanmi may nasyunpitapis, kikinpa nasyunnipita juk nasyunman y niykurpis saynawmi kutikunan nasyunninman.

NISHQAN CHUNKA CHUSKU (14)

1. Mayqan runatapis wakinkaqquna imatapis qatikachaptinqa kikin ashinan maychawpis ali täkunanpaq. Saynawpami kushish täkunqa mayqan nasyunchaw karpis.
2. Kay wilakuyashqäkunaqa manami pasaypapis joqarishqasu kanqa mana alita ruraqquna, alichaw yarqunanpaqqa ni noqakuna askaq wi!anakurkur "ali kananpaq" nir wilakuyashqäpa kontran yarpaqqunatapis manami yanapanqasu.

NISHQAN CHUNKA PISQA (15)

1. Lapan runakunapis kayanan juk nasyunchaw yurishqalami.
2. Manami mayqan runatapis lutaqa michänansu pipis nasyunninpita ni juklä nasyuriman aywaykur täkunantapis manami michashqa kanansu.

NISHQAN CHUNKA SOQTA (16)

1. Olqupis warmipis tyempunman charnaqa, pipis mana michashqami kasarakuyänan. Manami michashqa kayänansu juk kolur qarankuna kayninpa, juklä nasyun kayninpa, imanawpis krigiq kashqanpita. Lapanpis kasarar shuynina täkuyänan wayita ruraykur, shumaq täyänan lapanpis rispitanakur kasaraykärirqa. Saynaw kayänan imayyaqpis kasarashqa karqa y rakikarpis saynawmi iwalpura imatapis rakipänakunan.
2. Warmi olqupis rasunpaypa munanakur imayyaqpis kasarar täyänanpaq awninakush kaqkunami kasarayänanqa.
3. Juk ayllumi kikinkaq umanqa y seqay alikaqqa lapan marka kananpaqpis. Saymi lapan markakunapi rispitasinan ayllukuna mana jarukush kananpaq y nasyun mandaqkunapis rispitasiyänan.

NISHQAN CHUNKA QANCHIS (17)

1. Lapan runakunapami wayinkuna y chakrankuna kanan, juk runalapapis kanmanmi y askaq qorikash runakunapis saräyänanmi.
2. Wayinkunapita y chakrankunapita manami pipis qarqushqa kayänansu.

NISHQAN CHUNKA PUWAQ (18)

Lapan runakunapis librimi yarpachakuyänan, kuyapäkuyninpi ali o mana alipis kakunan y munashqanman imamanpis krigikunman. Saynawmi munarqa trukasinan jukman krigishqanpita jukkaqmanpis. Imamanpis krigirqa wakinkaq runakunatapis wilapänan y parlanan krigishqanpaq. Parlayänanmi juk juklapis o askaqpis, askaq runakuna wiyanchawpis o shuyni wayinkunalachawpis,

yachasiyashpan, wakinpis rurananpaq, alikaqta rurar y lapantapis shumaq ruraypa.

NISHQAN CHUNKA ESQUN (19)

Lapan runakunapis yarpäyashqannawmi parlayänan y rimakuyänan imanaw ali y mana ali kashqantapis. Saynawmi imanirpis parlaptin pipis rimanansu ni qayapar ajanäsinansu imapaqpis rimakushqanpita. Wiyashqankunatapis rasunpa kashqanta shumaq mayapakunan, tukuy wilakuykunatapis chaskinanmi y chaskinan wakinkaqkuna imanaw yarpäyashqankunatawan. Saynaw wiyashqanta, chaskishqanta y yarpashqankunata lapan runakunata musyasinan munayashqannaw imaykatapis mana michashqa lapannawpa imawanpis runata wiyasina y mayasina kaqkunawanqa.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA (20)

1. Lapan runakunapis librimi yorikäkuyänan y askaqpis shuntakäkuyänanmi imatapis alikaqkunata rurayänanpaq pipis mana michashqa.
2. Mana munaykaqtaqa manami pitapis shuntakäyashqanchaw kananpaq apayänansu.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA JUK (21)

1. Lapan runakunapis nasyunninchaw mandaq kayman char yanapänakuyänanmi, kikinkuna karpis o alinninta y yachaqninta shumaq akraykäripis mandaq kananpaq churakuyänan librimi.
2. Lapan runakunapis iwalmi ima kaymanpis chäyanan, nasyunninkunachaw ima kaymanpis chäyänan, nasyunninkunachaw ima awturdäpis kayänan y ima aruymanpis yaykuyänan wakinkaqkunawan.
3. Markachaw pipis awturdä mandaq kananpaq, lapan runakunami awniyänan ali kashqanta. Lapan runakuna pipis awturdä kananpaq awniyashqantaqa musyakanqa bötuwanmi, kikinkuna churakuyanqa pi

kananpaqpis. Saynaw rurayanqa bötu kashqan örala, lapanmi bötayänen pakaylapa, pipis manami michänansu ni juklaylapaq jitananpaq parlapänansu, lapanpis iwalmi rurayänen. Librimi pipaq karpis jitakuyänen bötunkunachaw.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA ISHKAY (22)

Lapan runakunapis, marka runa kayninpa y juk markachaw taq kayninpa, lapan awturdäkuna markachaw rispitasinan pipis mana jarukunanpaq y ali kawakuyänenpaq. Saynawpami shumaq kawananaq tarinqa lapan nasyunchaw kaq runakuna lakipakuyninpa y wakinkaq nasyunkunawanpis yanapänakuypa, wakin shuyni qorikaq runakunawan y nasyunchaw mandaq runakuna churakushqan y rurayashqankunawan. Saynawpami lapan runakunata imanpis mikunanpaq o rantinanpaq pishipakuptin qonqa, lapan markakunapaqpis y imata yachakuyänenpaqpis kanqa gastunkuna, kaykunami mana pishiypa kanan lapan runakunapaq, shumaq rispitaş runa kayänenpaq. Y saynawmi runakunapis lakipakuyänen kikinkunapa jamulankunapita ali runa kayänenpaq.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA KIMSA (23)

1. Lapan runakunapami ima aruylankunapis kanan; kikinkunami ima aruychaw aruyänenpaqpis akrakuyänen, aruyninkuna alimi kanan, imaykanpaqpis aypäpakunanpaq y arunanpaq tupuylami kanan y runakunaqa manami aruyniynaq kayänansu.
2. Lapan runakunapis ali kashqanta ni mana ali kashqanta mana rikapaypami aruyashqankunapita chaskiyänen qellayta y lapan aruqkaqkunaqa iwal, saynawla chaskiyänen.
3. Lapan runakunapis aruqkaqkunaqa iwal shumaq ali pägashqami kayänen imata munashqankunatapis rantiyänenpaq aypaq. Saynaw qellayta chaskir lapan kastankunata wayinchaw kaqkuna shumaq kushishqa kawakuyanqa, lapan runakunapis alila kawananaq kashqannaw. Saychawpis pishipakuptinmi isanqa imaykanawpapis wakinkaq

awturdäkuna waksakunata yanapaqkuna aypasipänan
pishipakushqalanmanna.

4. Lapan runakunapis ali yarpashqankunawan say shuyni alita yarpaqkuna rurayänanmi qotukaykur. Saynaw shuyni kaqkunaqa ali yarpayninkunawan rispitasikur pipis kikinpaq kaqkunata o lapan runapaq kaqkunata mana jarukuyänanpaq kashqanta rispitasikuyänanpaq.

NISHOAN ISHKAY CHUNKA CHUSKU (24)

Lapan runakunapis j amayänanmi aruyninkunapita, aruynin mana kashqan öraqa imatapis munashqantami rurakuyänan, aruyänan shumaq öralawanmi. Manami aläpaqa aruyänansu aruyänanpaq kashqan örapita mastaq y saynawmi aruyninpita watasarkur jamananpaq yarquptinqa saypita pägunta chaskiyänan.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA PISQA (25)

1. Lapan runakunami shumaq ali kawaychaw kayänan, saynawmi lapan kastankunapis shumaq kawakuyänan, kwerpunkunapis mana qeshyaypa, lapan imaykakunachawpis alila. Mas aliran kanan yali mikuyänanpaq mikuykunachaw, mödanankunachaw, ali wayichaw täyaptin, ima qeshya sariptinpis jampikuqkuna jampiyaptin y lapan imaykakunawanpis runakunata shumaq yanapänanpaq kaqkunawan yanapäyaptin. Elaqpita imachawpis mana aruq runa kaptinqa o aruyniynaq kaptinqa, shuynimi saynawkunata yanapänanpaq kaqchaw kayänan lapanpis, tukuy qeshyayuqkuna, ima ruraytapis mana pwe'diqkuna, kanmanmi (wishtukuna o ushukuna), biyúdayashkuna chakwan o awkin karpis y lapan runakuna imaykanawpa aruytapis o makinta y chakinta o wakinkaqkunata kikinkuna mana munaykäyaptin imapis päsapitin arunanpaq kaqkunata oqraqkunami kanan shumaq shuyni yanapashqa.
2. Lapan wamrayuq warmikunapis y akapa wamrakunapis shumaq imaykapitapis kuydashqami kayänan y paykunataqa shuynimi yachaqkuna rikayänan mana kachaypa. Lapan wamrakuna juk mama taytalapita

yuriqpis o jukchaw wachapakush o sure"pakush kayninpa yurishkunapis iwal rikashqami y kuydashqami kayänan.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA SOQTA (26)

1. Lapan runakunami eskwëlachaw yachakuyänan. Lapanpis yachakuyänan debaldilami, punta yachaykunata alinninkaqta y runata imachawpis yanapänanpaq kaqkunalatapis yachakuyänanmi. Alinninkaq yachaytaqa lapan runakunami yachakuyänan jukpis mana yachakuypaqa manami kanansu. Juknawkaq imatapis y imapaqpis yachakuykunami isanqa mas aja yachakuymanna yaykuyänan. Mas sinchikaq aja yachakuykunamanqa yaykuyanqa lapan runakunapis iwalmi y saynawpami ima kayänanpaqpis yarquyanqa yachayashqanpita.
2. Eskwe"lakunachaw o wakinkaqkunachaw yachakushqankunawanmi lapan runakunapis ali yachaq kayman chäyanqa. Saynawpami runakuna rispitas kananpaq kaqkunata rurar mas yanapänan wakinkuna rurayänanpaqpis y runakuna libri kayänanpaq mayqankaqkuna mas alinnin kashqantapis yachasir reqisinin y musyasinan. Runakuna yachaq kayaptinga manami ajanasu kanqa lapanta shumaq tantiyayänanpaqpis, imatapis ali shonqulanwan shuyaränanpaqpis y lapan nasyunkunawanpis ali alila juknin jukninpis kayänanpaq, tukuyniraq y lapan kasta runakuna o imamanpis krigiqkuna musyayänanpaqpis. Lapanpis saynaw ali kayaptinga aska nasyunpita shuntakaykur runakuna rispitas kananpaq kashqanta wilakuqkunatami mas yanapanqa y alikaqkunata imatapis rurayanqa lapan markakuna jatunyänanpaq y saynawpami lapan kushish kawayänanpaq lakipakuyanqa paykunapis.
3. Mayqan runakunapis munashqankaqtami akrakuyänan maychaw y imanawkaq eskwe"laman wamran yachakunanpaq churananpaqpis.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA QANCHIS (27)

1. Lapan runakunapis mana michasqami markakuna ima fVestata ruraptinpis saychaw ruräsinan, ima tushukunata o wakinkaqkunata rikäkur y ima yachaykunatapis shumaq ali kananpaq yanapänakunan, alita rurayta munarqa imatapis rurasun kikinpa jamulanpita imatapis yarqapakurqa.
2. Lapan runakunami rispitasikunan pipis jarukuyänanpita y imankuna kaptinpis saynawmi kikinpa kaqkunataqa shumaq saräkunan pipis mana qechushqa, kakusun ali yachayninwan tarishqankuna, imatapis qelqashqankunata o imakunatapis yachayninwan rurashqankunapis y kikin ruraqkaq kayninpa.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA PUWAQ (28)

Lapan runakunami markankunachaw shumaq yarpayninwan ali täyänan, nasyunninchaw o wakinkaq nasyunkunachawpis kay runakuna rispitasqa y mana jarukushqa kananpaq wilakuyashqä maysaychawpis rasunpaypa rurakänanpaq.

NISHQAN ISHKAY CHUNKA ESQUN (29)

1. Lapan runakunami tashqan markakunachaw imatapis rurayanan, say markachaw täyayninpami libri imaykanaw kananpaqpis y ali runa kayman chänanyaqpis yachakuyash tukuy ruraykunata.
2. Shumaq rispitasqa kaykäyashpan y tukuy imakunatapis libri rurakuykäyarpis, imanaw runakuna rurananpaq qelqaraykashqantami isanqa mansakuyänan y say nishqanpitami isanqa pipis päyasiyänansu. SaVnaw mansapakuypa kayanqa wakinkaq runakunapis rikärishqa, rispitasqa, mana jarukushqa y libri lapanpis iwal kayänan kashqami. Saynawpaqa lapanpis alita rurar y runakunapis rispitas kananpaq kashqannaw karqa kushishmi kawayanqa, wakinkaq marka runakunapis y lapan markakuna alila shumaq kawakuyanqa.
3. Lapan runakuna rispitas y libri kakuyänanpaq wilakuyashqäta manami ni pipis juknawpaqa ni kontranqa sharkuyänansu ni rurayänansu lapan

nasyunkunapita qorikaykur ali yarpaykunawan y ali kananpaq
rurayashqäkunataqa.

NISHQAN KIMSA CHUNKA (30)

Kay wilakuyashqäkunachaw manami juknawpaqa tantiyayänansu; manami
mayqan nasyunpa mandaqninta, shuntakash askaq runakunata ni juk runalata
imanawpapis rurayänanpaq o wakinta elaqäsir qalaykuyänansu ni mayqan
kaqlatapis, runakuna rispish y libri kakuyänanpaq kay qelqaraykaqchaw
wilakuyashqäta.